

Berichten en verslagen

Die Internationale Volkskundliche Bibliographie (IVB) im Kontext aktueller wissenschaftlicher Diskurse: Congres van de SIEF-commissie voor de IVB. – Amsterdam, 24 tot 27 september 1996

Van 24 tot 27 september 1996 werd in Amsterdam het zesde congres gehouden van de medewerkers aan de Internationale Volkskundliche Bibliographie (als Werkgroep voor de IVB verenigd in de commissie van de Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore [SIEF] voor Bibliografie, Informatie en Documentatie). De bijeenkomst vond plaats op uitnodiging van het P.J. Meertens-Instituut en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur.

Werd de problematiek van de IVB op vorige congressen vooral vanuit het oogpunt van de samenstelling benaderd, waarbij de herziening van de systematiek, het maken van een drietalige thesaurus en de plaats van de IVB te midden van andere internationale en nationale bibliografieën en digitale media op het terrein van de volkskunde aan de orde kwamen, deze keer was het thema de IVB en haar gebruikers. Daarbij stond de vraag naar waardering en gebruik van de nog niet elektronisch raadpleegbare IVB in het huidige computertijdperk centraal. In de negen lezingen waren enerzijds de inhoudelijke begrenzing en daarmee de identiteit van het vak volkskunde/Europese etnologie, anderzijds de bekendheid, de toegankelijkheid en de elektronisering van de bibliografie onderwerp van bespreking. Suggesties hoe de kring van gebruikers vergroot zou kunnen worden, werden in de slotlezing gedaan. Een bezoek tijdens het congres aan de geautomatiseerde databanken van het P.J. Meertens-Instituut sloot goed bij het thema aan en bood het internationale gezelschap van volkskundigen uit Chili, Duitsland, Frankrijk, Finland, Noorwegen, Tsjechië, Slowakije, Oostenrijk, Zwitserland en Nederland tevens de gelegenheid kennis te maken met de volkskundebeoefening in Nederland.

De IVB verschijnt op het ogenblik nog uitsluitend in boekvorm. De redacteur van de bibliografie *Rainer Alsheimer* (Bremen) vroeg zich af of het zin heeft de volkskundige literatuur, die sinds 1985 in Bremen elektronisch wordt verwerkt, ook via nieuwe media (CD ROM, Internet) te verspreiden. Een statistisch onderzoek naar de citeergewoonten in een aantal volkskundige tijdschriften leerde dat de titels die in artikelen geciteerd worden niet of vrij zelden overeenkomen met in de IVB opgenomen titels. De best vertegenwoordigde auteurs in de bibliografie blijken zelfs het minst door vakgenoten geciteerd te worden. Alsheimer betwijfelde of door nieuwe toegangsmogelijkheden de huidige werkwijze in de beoefening van de cultuurwetenschap zal veranderen. In de beperkte vraag naar de productie van een CD ROM over de jaren 1985-1994 onder de abonnees zag hij een bevestiging van zijn scepsis. *Konrad Köstlin* (Wenen) behandelde de ontwikkelingen binnen de volkskunde in het postmoderne tijdperk waarin oude samenhangen (canon, tradities) enerzijds als illusies ontmaskerd worden, anderzijds als constructies gebruikt worden om het vak identiteit te verschaffen. De IVB is zelf een geconstrueerde samenhang, die door het boek als verzameling van titels gesymboliseerd wordt. Het is de taak van de IVB de postmoderne volkskunde te vertegenwoordigen (volkskunde is wat volkskundigen doen), maar ook (in de oude samenhang van de systematiek van de canon) haar identiteit en uniciteit te bewaren. Volgens *Richard Jerábek* (Brno) is de bruikbaarheid van de IVB voor de beoefening van de Europese etnologie en voor de internationale vakgeschiedenis beperkt. De ontwikkelingen binnen het vak van oude volkskunde naar Europese etnologie zijn zo fundamenteel, dat de IVB als onderzoeksinstrument niet voldoet. Zij is lacuneus en internationaal onvergelijkbaar. Hij pleitte daarom voor een goede retrospectieve selectiebibliografie naast of onder de vleugels van de IVB. De vraag of de vele verschillen in vakbeoefening, vakbenoeming en vakomschrijving

dat nu juist wel mogelijk of wenselijk maken, gaf veel stof tot discussie.

Klaus Beitzl en *Hermann Hummer* (Wenen) deden verslag van het gebruik dat in Wenen bij het volkskundig onderzoek en onderwijs, de documentatie en dienstverlening (universiteit, museum, bibliotheek) wordt gemaakt van de IVB. Hun stelling dat de IVB weliswaar weinig bekend is, zelden gebruikt wordt en concurrentie ondervindt van andere databestanden, maar zeker niet gemist kan worden, en dat elektronisering de bruikbaarheid en dus het gebruik aanzienlijk zal verhogen, werd door de deelnemers aan het congres onderschreven in een op deze lezing volgende ronde-tafel-discussie. *Eva Julien* (Parijs) legde daarna haar plannen voor de samenstelling van een register op het *Oesterreichische Zeitschrift für Volkskunde*, waarvan volgend jaar de honderdste jaargang zal verschijnen, aan de aanwezigen voor. *Eveline Doelman* (Amsterdam) liet zien dat een van de belangrijkste deelgebieden in de IVB, de literatuur over methode en theorie, het slechtst ontsloten is, niet alleen in het verleden, maar ook nu nog. Met name op het gebied van de theoretische debatten schiet de IVB in haar systematiek en ingangen op trefwoord vaak te kort. Nieuwe elektronische technieken maken echter een optimale ontsluiting mogelijk, die alle categorieën zoekers tegemoet kan komen en alle gewenste informatie kan aanbieden. Zij denkt daarbij onder andere aan toevoeging van *abstracts* aan bepaalde, door een werkgroep te selecteren, titels.

Het interdisciplinaire thema vrouwengeschiedenis levert natuurlijk de nodige begrenzingsproblemen op. De medewerkster voor dit onderwerp, *Heidrun Alzheimer* (Würzburg), gaf een overzicht van geschiedenis en richtingen in de vrouwenstudies, de belangrijkste internationale media, en motiveerde de criteria die ze hanteert bij de selectie van literatuur voor de IVB. *Gerard Rooijackers* (Amsterdam) sneed een nog weinig door volkskundigen onderzocht thema aan, dat van de bedrijfsideologie, en ondervond dat de IVB voor een dergelijk interdisciplinair onderzoek niet bruikbaar is. Niet het feit dat de IVB geen relevante titels over dit onderwerp had, maar haar elektronische ontoegankelijkheid was daarvan de reden. Om efficiënt interdisciplinair onderzoek te doen, moet men van de ene naar de andere bibliografie kunnen surfen. Dat stimuleert niet alleen de interdisciplinariteit, maar ook de identiteit van de eigen discipline. Via een

eigen homepage op Internet kan de Europese etnologie zich als vak profileren, en kan de bibliografie actueler en toegankelijker zijn. Over de plaats van de rechtswolkkunde in de systematiek van de IVB sprak *Herbert Schempff* (Korntal). Hij schetste de geschiedenis van de opvattingen over dit deelgebied en behandelde de concurrentie met andere rubrieken over sociale cultuur binnen de IVB en daarbuiten met bibliografieën voor de vakken rechtsgeschiedenis en rechtssociologie.

Andreas Bimmer (Marburg) onderzocht hoe de gebruikerskring en het aanzien van de IVB vergroot zouden kunnen worden, en welke potentiële groepen er zijn, die geïnteresseerd zouden moeten worden. Hij pleitte ervoor de IVB goedkoper, kleiner en actueler te maken, en een CD-ROM-versie op de markt te brengen met een drietalig register, en deed voorstellen voor een wervingscampagne. Een CD ROM zal volgens hem de waardering voor het vak en de bibliografie ten goede komen. In de discussie die zich daarna ontspon tussen voor- en tegenstanders van de verschillende vormen van elektronisering van de IVB, werd tenslotte een voorstel van de Nederlandse deelnemers aangenomen om onderzoek te doen naar de mogelijkheden en de kosten van enerzijds de productie van een CD ROM, anderzijds een IVB -site op Internet.

Eveline Doelman

Nationale hymnen. De dynamiek van een kliniekend symbool: Volkskunde-symposium van het P.J. Meertens-Instituut, Amsterdam, 25 april 1997

Over het Wilhelmus zijn in de loop der jaren boekenplanken vol geschreven. Nog steeds wordt er onderzoek gedaan naar verschillende aspecten van dit lied. Er is zelfs sprake van een hernieuwde belangstelling. Ook over andere volksliederen, of nationale hymnen, zoals deze liederen in de ons omringende landen meestal genoemd worden, zijn veel studies verschenen. Men is er echter nog niet toe gekomen de verschillende liederen in een vergelijkend onderzoek te behandelen. *Louis Peter Grijp* (PJM) wilde met een symposium over nationale hymnen een aanzet geven tot zo'n vergelijkende benadering.

Hij behandelde in zijn lezing 'De dynamiek van de nationale hymnen' onder meer de betekenis en

symboolfunctie, contrafactuur, toeëigening en actualiteit van deze liederen. De andere sprekers, volkskundigen, musicologen, historici en letterkundigen, werkten deze punten verder uit, toegespitst op een bepaald volkslied of land. 'Metamorfosen van de Marseillaise' was het thema van de lezing van *Willem Frijhoff* (EUR). *Tom Verschaffel* (KUL) sprak over de relatie tussen Brabant en Vlaamse Leeuw. In de middagsessie kwam het Wilhelmus uitvoerig aan de orde. *Martine de Bruin* (PJM) sprak over 'Het Wilhelmus tijdens de Republiek' en *Harry Velema* (Groningen) over 'Twee concurrenten: Wien Neerlands Bloed en het Wilhelmus' in de negentiende eeuw. *Eberhard Neblsen* (Carl-von-Ossietzky Universität, Oldenburg) toonde aan dat het Wilhelmus niet alleen in de Nederlanden populair was, maar ook 'außerhalb der niederländischen Grenzen'. Vervolgens kwam het Britse volkslied God Save the Queen aan de orde in een met talrijke, live ten gehore gebrachte, muzikale voorbeelden doorspekte voordracht van *Derek Scott* (University of Salford, Manchester), getiteld 'Culture, Politics and the British National Anthem'. *Otto Holzappel* (Deutsches Volkslied Archiv, Freiburg) besloot de lezingenreeks met een bijdrage over 'Deutschland, Deutschland über alles: Schwierigkeiten im Umgang mit unserer Hymne'.

Op de acht lezingen volgde een discussie die nog eens de waarde van een internationale en vergelijkende aanpak onderstreepte. De lezingen zullen verschijnen in het eerstvolgende themanummer van het *Volkskundig Bulletin*.

Jeske van Dongen

Aankondiging

Roots and rituals: managing ethnicity: 6th SIEF Conference, Amsterdam, 20-26 april 1998

De afdeling Volkskunde van het P.J. Meertens-Instituut en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur hebben de organisatie op zich genomen van het zesde congres van de Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore (SIEF), dat van 20 tot en met 26 april 1998 in Amsterdam zal worden gehouden.

Het centrale thema van deze bijeenkomst is de rol die rituelen en symbolen spelen bij constructies van etniciteit. Hieronder verstaan we de mid-

delen en strategieën van groepen om zich van anderen te onderscheiden. Etniciteit komt tot uitdrukking in een specifiek groepsbewustzijn, met elementen als (vermeende) afstamming en territorialiteit. Bij de constructie van een culturele, etnische identiteit spelen symbolen een grote rol, alsmede een perceptie van een gedeeld verleden dat tot uitdrukking komt in gemeenschappelijke 'wortels' en 'lieux de mémoire'. Bij dit alles mogen het werk en de invloed van etnologen en hun organisaties niet buiten beschouwing blijven. Immers, veel etnische beelden, zoals socio-biologische metaforen en gefolkloriseerde uitingen van groepsbewustzijn, zijn in een meer of minder nabij verleden door wetenschappers geconstrueerd en gelegitimeerd. 'Managing ethnicity' impliceert derhalve ook een kritische reflectie op de relatie tussen cultuurwetenschap en samenleving wat betreft identiteiten en groepsstructuren.

Onderwerpen die in verschillende sessies aan de orde komen zijn onder meer: 'regionalisme en nationalisme', 'rituelen, symbolen en metaforen', 'geweld en territorialiteit', 'etniciteit en cultuurpolitieke organisaties' en 'migranten en etnische identiteit'.

Als u een bijdrage wilt leveren met betrekking tot deze of verwante thema's, bij voorkeur met nieuw, ongepubliceerd materiaal, zend dan s.v.p. een korte samenvatting (maximaal 350 woorden) van uw paper vóór 1 september 1997 naar:

SIEF -comité Amsterdam,
p/a Ton Dekker,
P.J. Meertens-Instituut,
Koninklijke Nederlandse Akademie
van Wetenschappen,
Postbus 19888,
NL-1000 GW Amsterdam
(fax +31 (0)20 6240639 of
e-mail: sief.1998@pjm.knaw.nl).